

KANSALAISTAIDON TAVOITTEET

SF

Z-14

(1,73)

FINN L A N D

Ziele der Bürgerkunde

Georg-Eckert-Institut BS78

1 235 386 8

OPINTOPÄIVÄ 7.2.1
TAVOITTEET
KANSALAISTAITO
OHJAAJAN OPAS

Suunnittelu
Juho Korhonen
Kyllikki Maaninen
Thor Nordqvist
Leena Pyöräniemi
Heikki Pöyhönen
Lauri Rajamäki
Pentti Takala

Ziele der Bürgerkunde

KANSALAISTAIDON TAVOITTEET

Georg-Eckert-Institut

für internationale Schulbuchforschung

Braunschweig

JD -Bibliothek-

871/203

Kouluhallitus

LÄHTEET

Kansalaistaito, POPS -70, opas 5, khs
Mager: Opetustavoitteiden määrittäminen Otava, 1970
POPS I, POPS II

KANSALAISTAIDON TAVOITTEET

(4-6 t)

Jokaiseen peruskoulun oppiaineeseen liittyy tietoja ja/tai taitoja, jotka omalta osaltaan auttavat oppilaan koko persoonallisuuden kehittämistä. Oppiaineena kansalaistaito palvelee peruskoulun kokonaistavoitteisiin pyrkimistä useimmilla tavoitteiden seitsemästä pääalueesta (POPS I, 24). Kansalaistaidon tavoitteissa korostetaan oppiaineen merkitystä yhteiskunnassa tarvittavien elämisen taitojen oppimisessa. Erityisesti tässä aineessa voidaan oppilasta ohjata terveisiin ja turvallisiin käyttäytymistapoihin ja -tottumuksiin sekä toteuttaa peruskoulun sosiaalisia tavoitteita.

Kansalaistaidon tunneilla oppilaat saavat yksilön ja ympäristön terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tietoja ja valmiuksia, jotka eivät sisälly mihinkään muuhun peruskoulun oppiaineeseen. Tämän lisäksi POPS II:ssa korostetaan, että »koulun opetuksellisen kokonaisuuden yhtenä osana kansalaistaidon tulee ohjata oppilasta käyttämään hyväkseen ja soveltamaan käytäntöön muiden aineiden yhteydessä jokaisen ihmisen elämään läheisesti liittyvistä kysymyksistä saamia tietoja» (POPS II, 170).

Kansalaistaidon on POPS II:n mukaan katsottu muodostuvan 8 osaluokasta. Nämä voidaan ryhmittää kolmeen suurempaan kokonaisuuteen seuraavasti: A) Yksilön ja ympäristön terveyteen liittyvät tiedot ja taidot, B) Turvallisuuskasvatus ja C) Taloudellisuuskasvatus. Kouluhallituksen yleiskirjeen 1994/24.5.1973 mukaan peruskoulun IX:n luokan yhteiskuntaopin ja kansalaistaidon opetussuunnitelmat on yhdistetty yhdeksi opetussuunnitelmaksi.

YKSILÖN JA YMPÄRISTÖN TERVEYTEEN LIITTYVÄT TIEDOT JA TAIDOT

1. tapakasvatus (ihmissuhteet ja käyttäytyminen) *Beziehungs- u. Erziehungslehre*
2. perhekasvatus (mm perheen ihmissuhteet ja sukupuolikasvatus) *Familien-erziehung*
3. terveystieteiden (ravintokysymykset: mielenterveys: sairaudet: henkilökohtainen terveydenhoito: uni, lepo ja liikunta: yhteiskunnalliset terveydenhuoltopalvelut: ympäristön terveys) *Erziehung u. Erziehung*
4. raittiuskasvatus (päihde- ja vaivateaineet) *Abstinenz-erziehung*

TURVALLISUUSKASVATUS

5. liikennekasvatus *Verkehrserziehung*
6. tapaturmatorjunta ja ensiapu *Unfallverhütung u. Erster Hilfe*
7. väestönsuojelu ja palontorjunta *Zivildschutz u. Feuerabwehr*

TALOUELLISUUSKASVATUS (sisältyy pääosin IX luokan yhteiskuntaopin ja kansalaistaidon yhdistettyyn opetussuunnitelmaan).

Yksilön ja ympäristön terveyteen liittyvien tietojen ja taitojen opettamisen tärkeys voidaan todeta, kun tarkastellaan maamme kansanterveys- ja kuolleisuusvertailuja. Uusimmat kansantautimme ovat elintapa- ja elintasosairauksia, joille luodaan pohja jo lapsuus- ja nuoruusvuosien elintottumuksilla ja elämäntilanteilla. Kansantautimme ennaltaehkäisyyn on kiinnitetty huomiota myös kansanterveyslaissa, jonka mukaan terveydenhuoltomme painopiste on sairauksien ennaltaehkäisyssä.

Terveysneuvonta on katsottu keskeiseksi väestömme sairauksien ehkäisyssä. Terveystieteiden ja terveystieteiden on säädetty kuntien velvollisuudeksi. Peruskoululla on siten tärkeä tehtävä sen ketjun täydentäjänä, jonka muodostavat äitiys- ja lastenneuvolat alle kouluikäisten terveystieteiden sekä terveystieteiden aikuisväestön terveystieteiden. Sairaanhoidon kehittäminen ei ole johtanut väestömme terveydentilan paranemiseen. Yksilön ja ympäristön terveyteen liittyvien tietojen lisäämisen ja taitojen harjoittamisen toivotaan saavan aikaan edistystä tässä suhteessa.

Turvallisuuskasvatusalueeseen liittyvät sellaiset tiedon ja taidon alueet, joilla pyritään kehittämään yksilön tietoja ja tottumuksia sekä ympäristön olosuhteita niin, että hän voisi elää jokapäiväistä elämäänsä terveellisesti ja turvallisesti sekä kohtaamaan mahdolliset kriisit.

Nämä kansalaistaidon oleelliset, elämisen taitoa kuvaavat tavoitteet on POPS II:ssa kiteytetty seuraavasti:

»Kansalaistaidon tehtävänä on kehittää ja vahvistaa elämänmyönteisiä asenteita niin, että omaa, lähimmäisten ja yhteiskunnan terveyttä ylläpitävät toiminnot muodostuvat jokapäiväiseksi elämäntavaksi» (s. 171).

Peruskoulun IX luokan yhteiskuntaopin ja kansalaistaidon yhdistetyt opetussuunnitelma omalta osaltaan täydentää näiden alemmilla asteilla opittujen terveellisten ja turvallisten elämisen taitojen soveltamisen mahdollisuuksia jokapäiväiseen elämään sekä antaa tarvittavat tiedot taloudellisesta toiminnasta ja valmentaa yksilötaloudellisiin ratkaisuihin.

Kansalaistaidon tavoitetaulu

Kansalaistaidon opetussuunnitelma on pyritty muokkaamaan tavoitetaulun muotoon. Sitä laadittaessa on päätavoitteena ollut konkretisoida peruskoulun opetussuunnitelman kansalaistaidon osa. Opetuksen tavoitteet on pyritty lausumaan eri luokkatasoilla oppilaalta vaadittavina käyttäytymisen muotoina. Tavoitelauseita eri luokkatasoille laadittaessa on pyritty ottamaan huomioon ns. laajenevien kehien eli spiraaliperiaate. Ks. liite.

Kansalaistaidon koko aluetta kuvaavan tavoitetaulun **tavoitelauseet ovat yleisluontoisia**. Oppiaineen osa-alueista on lisäksi laadittu oppisisältöä koskevia erittelytaulukkoita, jotka palvelevat kunnan tason opetussuunnitelman laatimista. Opettajan tehtävänä on täsmentää tavoitteet oppitunnin tasolle sekä valita oppisisältö näiden tavoitteiden mukaisesti siten, että ne soveltuvat yksityisten oppituntien valmistukseen.

Työryhmän mielestä peruskoulun opetussuunnitelman kansalaistaidon osassa on lueteltu aineen opetukseen käytettävissä olevaan tuntimäärään nähden varsin runsaasti oppiainesta. Sen vähentäminen ja tärkeysjärjestykseen asettaminen olisi aineen kehittämisen kannalta tärkeää, toisaalta runsaan aineksen antamat valintamahdollisuudet tarjoavat hyvän lähtökohdan kunta- ja koulukohtaiselle suunnittelulle.

Työryhmä korostaa, että sen laatima esitys on tarkoitettu peruskoulun kansalaistaidon opetussuunnitelman liitteeksi eikä sen korvaajaksi.

Tavoitteiden tarkentaminen

Tavoitetaulu on tarkoitettu opetussuunnitelman rungoksi. Siinä on pyritty esittämään eri luokkatasojen tavoitteet konkreettisesti. Seuraava vaihe on kunnan, koulun ja luokan tason oppisuunnitelma. Siinä tulisi eritellä yksityiskohtaisemmin tavoitteet sekä lisäksi menetöt, oppimateriaali, tuntimäärät ja muu järjestely, joilla lukuvuoden tavoitteet pyritään saavuttamaan.

Ryhmätyöaihe tavoitetaulun käsittelyn jälkeen:

Johda jonkin osa-alueen tavoitelauseista tuntikohtaisia tavoitelauseita.

1. TAPAKASVATUS

Oppilas ymmärtää hyvien tapojen merkityksen yhteisön ihmissuhteiden luomisen, ylläpidon ja kehittämisen kannalta sekä ottaa huomioon koko elinympäristönsä.

III–IV lk

— oppilas ymmärtää, millä eri keinoilla hyviä ihmissuhteita luodaan ja ylläpidetään kodissa, perhepiirissä ja lähiympäristössä.

V–VI lk

— oppilas ymmärtää millä eri keinoilla hyviä ihmissuhteita luodaan ja ylläpidetään toveripiirissä, julkisissa tilaisuuksissa jne.

VII–VIII lk

— oppilas ymmärtää millä eri keinoilla hyviä ihmissuhteita luodaan ja ylläpidetään työpaikoilla, matkoilla ja muissa erilaisissa tilanteissa.

IX lk

— oppilas osaa asioida itsenäisesti erilaisissa virastoissa, toimistoissa ym. palvelupisteissä.

2. PERHEKASVATUS

Oppilas ymmärtää kodin vaikutuksen yksilön kehitykseen ja perheen merkityksen yhteiskunnallisena perusyksikkönä. Oppilas osaa suhtautua sukupuolikysymyksiin luonnollisesti ja ymmärtää sukupuolisuuden tärkeänä ja rikastuttavana osana kokonaispersoonallisuutta

III–IV lk

— oppilas tuntee sukupuolten väliset erot

— oppilas tuntee perheenjäsenten tehtävät ja velvollisuuden sekä vastuun

— oppilas ymmärtää lisääntymistapahtuman

— oppilas ymmärtää, että on olemassa erilaisia perheitä

V–VI lk

— oppilas osaa selittää puberteetin aikana yksilössä tapahtuvat muutokset

— oppilas ymmärtää kasvuun ja kehitykseen liittyvät yksilölliset erot

— oppilas osaa huolehtia sukupuolihygieniastaan

— oppilas ymmärtää erilaisten toveruus- ja ystävyysuhteiden merkityksen ja tuntee vastuunsa niiden ylläpitämisestä ja edistämisestä

VII–VIII lk

— oppilas osaa hyväksyä itsessään tapahtuvat fyysiset ja psyykkiset muutokset ja sopeutua niihin sekä kehittyä itsenäiseksi yksilöksi.

— oppilas on perillä hedelmöittymiseen, raskauteen ja syntyvyyden säännöstelyyn liittyvistä kysymyksistä

- oppilas ymmärtää sukupuolisen käyttäytymisen monimuotoisuutta (esim. sukupuolista poikkeavuutta)
- oppilas ymmärtää henkisen, fyysisen ja sosiaalisen vastuun, joka liittyy seurusteluun ja sukupuoliseen käyttäytymiseen

IX lk

- oppilas tuntee ympäristön sukupuolikäyttäytymiselle asettamat sosiaalieettiset normit
- oppilas ymmärtää perheen jäsenten vastuun ja velvollisuudet

3. TERVEYSKASVATUS

Oppilas osaa arvostaa terveyttä ja on omaksunut oman, lähimmäisen ja yhteiskunnan terveyttä ylläpitävät toiminnot jokapäiväiseksi elämäntavaksi ja oppinut suhtautumaan erilaisiin ihmisiin ymmärtävästi

Ravintokysymykset

III—IV lk

- oppilas tuntee perusruoka-aineryhmät
- oppilas tuntee ravintoaineet nimeltä
- oppilas tietää, mitä ravintoaineita kustakin ruoka-aineryhmästä saadaan
- oppilas tuntee eri ravintoaineiden tärkeimmät lähteet

V—VI lk

- oppilas tuntee terveellisten ruokatottumusten pääperiaatteet
- oppilas tietää millaisia ruokatottumuksia tulisi välttää ja miksi
- oppilas on tietoinen esipuberteetti- ja puberteetti-ikäisen ravinnon erikoistarpeista ja tuntee keinot niiden tyydyttämiseksi

Sairaudet, vammat ja niiden hoito

III—IV lk

- oppilas tietää, mitä terveydellisiä ongelmia hänen lähiympäristösään esiintyy
- oppilas hyväksyy pysyvästi sairaat ja vammaiset yksilöt
- oppilas tuntee yleisimmät koululaisissa esiintyvät sairaudet ja niiden oireet
- oppilas tuntee tartuntatautiin erilaiset leviämistavat

V—VI lk

- oppilas tietää koululaisten tavallisimpien sairauksien ja vammojen ehkäisy-, kontrolli- ja hoitomenetelmät (esim. vilustuminen, anemia, paljelumat)

VII—VIII lk

- oppilas ymmärtää elämäntapojen lyhyt- ja pitkäaikaiset vaikutukset sairauksien syntyyn (esim. valvominen, liikunnan puute, tupakointi, virheelliset ruokatottumukset)
- oppilas ymmärtää yksilön ja ympäristön terveyden välisen vuorovaikutuksen
- oppilas tuntee tavallisimpien kansantautien ja vammojen riskitekijät
- oppilas tuntee kotisairaanhoidon periaatteet

IX lk

- oppilas ymmärtää kansantautien kansantaloudelliset haitat

Henkilökohtainen terveydenhoito

III–IV lk

- oppilas tietää henkilökohtaisten terveystottumusten vaikutukset terveydentilaan
- oppilas tietää eri elinten ja kehonosien terveydenhoitoon liittyvät seikat sekä tietää unen, levon ja liikunnan vaikutukset henkilökohtaiseen terveyteen

V–VI lk

- oppilas tietää, miten kasvu ja kehitys vaikuttavat henkilökohtaisiin terveydenhoitotottumuksiin
- oppilas tuntee toimenpiteitä ja toimintamuotoja, joilla hänen ja hänen lähiympäristönsä terveyttä pyritään hoitamaan ja edistämään (esim. kouluterveydenhoito, paikalliset terveydelliset määräykset ja ohjeet)
- oppilas oppii ottamaan kerta- ja kestopulutusohjeita hankkimaan huomioon terveydelliset näkökohdat

VII–VIII lk

- oppilas on perillä niistä mahdollisuuksista, joilla yksilöllisin ja yhteiskunnallisin toimenpitein voidaan edistää kansanterveyden tilaa
- oppilas ymmärtää henkilökohtaisten terveystottumusten vaikutukset terveyteen ja yleisolemukseen
- oppilas oppii suhtautumaan kriittisesti terveysinformaatioon
- oppilas osaa laatia pitkän tähtäimen suunnitelman parhaimman mahdollisen henkilökohtaisen terveydentilan ylläpitämiseksi

IX lk

- oppilas tuntee ja osaa käyttää yhteiskunnan järjestämiä sosiaali- ja terveydenhoitopalveluja
- oppilas tuntee vastuunsa yhteiskunnan terveyden ylläpitämisestä ja edistämisestä ja toimii omalta osaltaan sen mukaisesti

4. RAITTIUSKASVATUS

Oppilas osaa suhtautua järkevästi päihde- ja vaikuteaineisiin sekä tuntee sosiaalisen vastuunsa elämän erilaisissa tilanteissa. Oppilas ymmärtää päihde- ja vaikuteaineiden väärinkäytön haitat fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle terveydelle

III–IV lk

- oppilas tietää alkoholijuomien ja muiden juomien välisen eron
- oppilas ymmärtää tupakan ja alkoholin terveydelliset haitat
- oppilas tietää huumeiden käyttöön liittyvät riskit
- oppilas tietää lääkeneiden käytön tarkoituksen

V–VI lk

- oppilas tietää päihde- ja vaikuteaineiden vaikutuksen ihmisen mielentilaan ja käyttäytymiseen (tupakka, alkoholi, huumeet, lääkkeet)

- oppilas tietää päihde- ja vaikuteaineisiin liittyvät taloudelliset näkökohdat

VII—VIII lk

- oppilas tietää eri päihde- ja vaikuteaineiden ominaisuudet ja vaikutuksen terveyteen
- oppilas tietää päihde- ja vaikuteaineiden käyttöön johtavia syitä
- oppilas ymmärtää päihde- ja vaikuteaineiden käyttöön liittyvät riskit (esim. liikenteen, työn ja ihmisuhteiden kannalta)

IX lk

- oppilas tuntee päihde- ja vaikuteaineita koskevan lainsäädännön
- oppilas on omaksunut vastuuntuntoisen suhtautumisen päihde- ja vaikuteaineiden käyttöön

5. LIIKENNEKASVATUS

Oppilas on omaksunut häntä koskevat liikennesäännöt ja tiedostaa vastuunsa liikenteessä. Oppilas osaa mahdollisuuksiensa mukaan toimia liikenneturvallisuutta edistävästi

III—IV lk

- oppilas tuntee jalankulkijaa ja pyöräilijää koskevat liikennesäännöt ja merkit
- oppilas kykenee käytännön liikennetilanteessa havaitsemaan häntä koskevat liikennemerkkit sekä noudattamaan niitä ja muita häneen tuos-
sa tilanteessa kohdistuvia liikennesääntöjä

V—VI lk

- oppilas tuntee erilaisten olosuhteiden vaikutuksen liikenneturvalli-
suuteen (esim. sade, pimeys jne.)
- oppilas kykenee luettelemaan kevyen liikenteen erikoisongelmia se-
kä tuntee paikkakunnalla olevat poikkeuksellisen vaaralliset liikenne-
paikat
- oppilas tietää vesiliikenteen tärkeimmät säännöt ja niiden taustan
- oppilas on omaksunut vastuuntuntoisen muut liikkujat huomioon ot-
tavan asenteen (maalla, vesillä ja ilmassa)
- oppilas kykenee käyttämään joustavasti ja turvallisesti yleisiä kul-
kuneuvoja

VII—VIII lk

- oppilas hallitsee mopedia koskevan liikennelainsäädännön
- oppilas kykenee luettelemaan tavallisimmat liikennetapaturmien
syyt ja analysoimaan niitä yksilön ja yhteiskunnan kannalta
- oppilas kykenee esittämään liikennetapaturmia ennalta ehkäiseviä
toimenpiteitä
- oppilas osaa selostaa, mitä onnettomuuden tapahduttua on tehtävä ja
hallitsee tärkeimmät ensiaputoimet

IX lk

- oppilas kykenee selostamaan tieliikennelainsäädännön kevyttä
moottoriajoneuvoliikennettä ja ajokorttia koskevat määräykset ja ym-
märtää liikenteen valvonnan merkityksen
- oppilas kykenee osoittamaan asenteiden merkityksen liikenteessä
sekä liikenneolojen kehittämisen välttämättömyyden

6. TAPATURMANTORJUNTA JA ENSIAPU

Oppilas tuntee onnettomuuksien syitä ja ennaltaehkäisymahdollisuuksia sekä on omaksunut ensiaputilanteissa tarvittavat toimintavalmiudet

III–IV lk

- oppilas kykenee osoittamaan erilaiset vaaratekijät kotona, koulussa ja muussa ympäristössään
- oppilas pystyy esittelemään varokeinoja vaarojen ja onnettomuuksien välttämiseksi
- oppilas tietää, miten ja mistä saa apua onnettomuuden tapahduttua

V–VI lk

- oppilas osaa ensiavun alkeet sekä veden varaan joutuneen pelastamisen ja ensiavun
- oppilas kykenee selostamaan ympäristön aiheuttamia vaaroja
- oppilas kykenee luettelemaan tapaturmien inhimillisistä tekijöistä aiheutuvia syitä
- oppilas on omaksunut onnettomuuksia ennalta ehkäisevän asenteen (uhkarohkeuden välttäminen, harkinta)

VII–VIII lk

- oppilas hallitsee äkillisen sairauden tai onnettomuuden vaatimat ensiaputoimet (haavojen sidonta, lastoitus, shokkipotilaan ja palovamman käsittely, sairaankuljetustavat)

IX lk

7. VÄESTÖNSUOJELU JA PALONTORJUNTA

Oppilas tuntee erilaisten katastrofitilanteiden mahdollisuuden ja on omaksunut katastrofitilanteissa (mm. väestönsuojelussa ja palontorjunnassa) tarvittavat tiedot ja toimintavalmiudet

III–IV lk

- oppilas osaa nimetä paikat ja olosuhteet, joissa avotulen tekeminen on kokonaan kiellettyä sekä tuntee tavallisimmat räjähtävät aineet
- oppilas tietää paikkakunnan hälytysnumerot ja avun kutsumisen oikean tavan

V–VI lk

- oppilas tietää tulipalojen erilaisia syitä
- oppilas tietää, miten palon alku voidaan tukahduttaa
- oppilas kykenee luettelemaan eri liikennevälineissä ja rakennuksissa vaadittavat sammutusvälineet

VII–VIII lk

- oppilas tuntee menetelmät, joiden avulla voi pelastaa ja pelastua luonnonmullistuksen tai muun katastrofin sattuessa

IX lk

- oppilas tuntee yhteiskunnan turvallisuudesta huolehtivat laitokset (mm. poliisi, palokunta) sekä vapaaehtoiset pelastusjärjestöt ja kykenee

- osoittamaan niiden tehtävät ja merkityksen
— oppilas osaa omakohtaisen väestönsuojelun keinot ja valmistelun

8. TALOUDELLISUUSKASVATUS

Oppilas osaa analysoida tarpeitaan ja asettaa ne tärkeysjärjestykseen sekä on omaksunut järkevän yksilötaloudellisen toiminnan periaatteet

III—IV lk

- oppilas osaa hoitaa omia tavaroitaan sekä kohdella yhteistä omaisuutta huolella

V—VI lk

- oppilas tuntee tavoitesäästämisen keinoja ja merkityksen hyödykkeiden hankkimiseksi
— oppilas oppii ymmärtämään tapaturmien aiheuttamat taloudelliset menetykset sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta
— oppilas osaa erottaa toisistaan mainoksen, tuoteselosteen ja tavara-selosteen

VII—VIII

- oppilas ymmärtää taloudellisen itsenäisyyden myönteisen vaikutuksen ja oman rahan käytön vaatiman harkinnan
— oppilas ymmärtää kodissa tehdyn työn merkityksen perheen elintalolle
— oppilas tajuaa, että kaikki kulutukseen suunnattu raha on ansaittava
— oppilas tajuaa, että kaikki säästäminen ei ole järkevää, esim. säästäminen terveydenhoitomenoissa

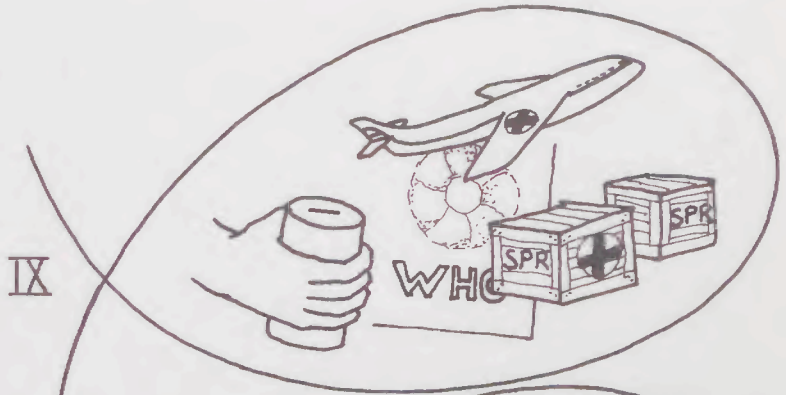
IX lk

- oppilas osaa laatia perheen tulo- ja menoarvion sekä kykenee laskemaan oman kulutuksensa todellisen osuuden perheen menoista
— oppilas tietää kulutushyödykkeiden hankinnassa huomioon otettavat tekijät
— oppilas tuntee eri asumistavat ja niiden aiheuttamat kustannukset
— oppilas tuntee mainonnan keinoja sekä kykenee luettelemaan kuluttajan tietolähteitä
— oppilas kykenee käyttämään hyväkseen rahalaitosten palveluksia
— oppilas tajuaa kotimaiseen hyödykkeeseen kohdistuneen valinnan vaikutukset

LIITE

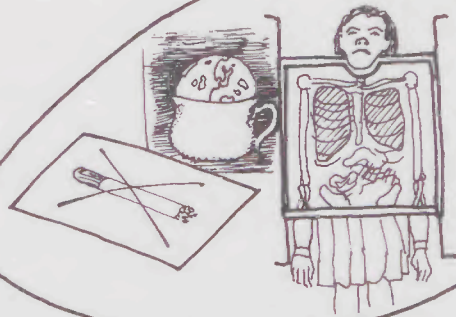
Esimerkki laajenevista piireistä henkilökohtaisen terveydenhoidon alueen tavoitelauseissa
(Ks. myös oppisisällöt ss...)

IX
Oppilas tuntee vastuunsa yhteiskunnan terveyden ylläpitämisestä ja edistämistä ja toimii omalta osaltaan sen mukaisesti

VII-VIII
Oppilas on perillä niistä mahdollisuuksista, joilla yksilöllisin ja yhteiskunnallisin toimenpitein voidaan edistää kansan terveyden tilaa

VII-VIII

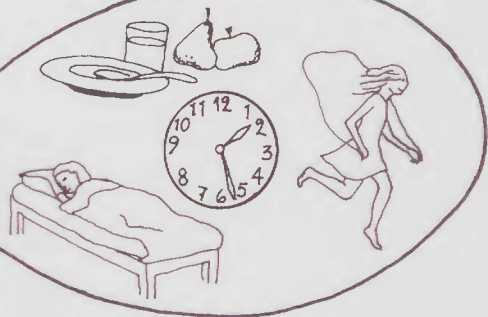
V-VI
Oppilas tuntee toimenpiteitä ja toimintamuotoja, joilla hänen ja hänen lähiympäristönsä terveyttä pyritään hoitamaan ja edistämään (esim. koulu-terveydenhoito, paikalliset terveydelliset määräykset ja ohjeet)

V-VI

III-IV
Oppilas tietää henkilökohtaisten terveystottumusten vaikutukset terveydentilaan

III-IV

IX

III-IV

N-V

II-IV

